

el-Câmi'u'l-kebîr (el-Câmi' fi'l-mezheb) adlı eserleri kaleme aldığı belirtilir. Nevevî ve İsnevî son kitabın değerli bir eser olduğunu söylerken Sübkî'nin naklettiğine göre Ebû Hafs el-Mutavvî de *el-Müzhheb fi zikri şüyûhi'l-mezheb* adlı eserinde bu kitabın Şâfiî fıkının meselelerini çözmede temel kaynak, mezhebin usul ve fûrûnunu, nas ve vecihlerini toplayan önemli bir çalışma olduğunu kaydeder. Bu eserlerin günümüze ulaşmamasına karşılık Ebû Hayyân et-Tevhîdî'nin rivayet ettiği, Hz. Ebû Bekir ile Hz. Ali arasında Sakîfe'de olanlarla ilgili mektuplaşmayı içeren bir risâle Ebû Hayyân'ın üç risâlesi içinde *Risâletü's-Sakîfe* başlığıyla yayımlanmıştır (*Şelâs resâ'il*, nşr. İbrâhim el-Keylânî, Dimaşk 1951, s. 5-26). Ancak İbn Ebû'l-Hadîd, *Şerhu Nehci'l-belâğa*'da naklettiği bu risâlenin (X, 271-285) aslında Ebû Hayyân'a ait olduğunu, *el-Beşâ'ir*'de kendi görüşlerini birçok yerde hocasına nisbet ettiği gibi bu risâleyi de ona nisbet ettiğini ileri sürer (X, 285-287).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Tecdüdd), s. 268; Ebû Hayyân et-Tevhîdî, *Meşâlibü'l-vezîreyn* (nşr. İbrâhim el-Kılânî), Dimaşk 1961, s. 137, 151, 191, 192, 313; a.mlf., *el-Beşâ'ir ve'z-ze-hâ'ir* (nşr. Vedâd el-Kâdî), Beyrut 1408/1988, I-VIII, tür.yer.; Ebû Âsım el-Abbâdî, *Tabakâtü'l-fukahâ'i's-Şâfi'iyye* (nşr. G. Vitestam), Leiden 1964, s. 76; Şirâzî, *Tabakâtü'l-fukahâ'*, s. 114; Nevevî, *Tehzîb*, I/2, s. 164, 211; a.mlf., *el-Mecmû'*, I, 70; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân* (Cündî), V, 132; İbn Ebû'l-Hadîd, *Şerhu Nehci'l-belâğa* (nşr. M. Ebû'l-Fazl İbrâhim), Kahire 1386/1967, X, 271-287; İbn Hallikân, *Vefeyât*, I, 69; Sübkî, *Tabakât*, III, 12-13; İsnevî, *Tabakâtü's-Şâfi'iyye*, II, 377-378; İbn Kâdî Şühbe, *Tabakâtü's-Şâfi'iyye*, I, 137-138; Musannif, *Tabakâtü's-Şâfi'iyye* (nşr. Âdil Nüveyhiz), Beyrut 1402/1982, s. 86-87; Sezgin, *GAS*, I, 497; M. Hasan Heyto, *el-İctihâd ve tabakâtü müctehidi eş-Şâfi'iyye*, Beyrut 1409/1988, s. 156-157; M. Cevâd Hücetî Kirmânî, "Ebû Hâmîd Merverrûzî", *DMBİ*, V, 321-322.

AHMET ÖZEL

MERVEZÎ, Ahmed b. Ali (أحمد بن علي المروزي)

Ebû Bekir Ahmed b. Ali
b. Saîd el-Mervezî el-Kureşî
(ö. 292/905)

Hadis hâfızı.

Muhtemelen 202 (816-17) yılında doğdu. Aslen Mervli olup Ebû Bekir el-Mervezî diye tanınır. Ümeyyeoğulları'nın mev-lâsı olduğu için Ümevî veya Kureşî nisbeleriyle de anılır. Kendisiyle aynı dönemde yaşayan Ebû Bekir Ahmed b. Muhammed

el-Mervezî ile zaman zaman karıştırılmıştır (Sezgin, I, 317). Merv'den Bağdat'a göç ettiği ileri sürülmüş. Bağdat, Humus ve Dimaşk'ta muhaddislerden hadis almıştır. Hocaları arasında Ahmed b. Hanbel, Yahyâ b. Maîn, Ali b. Medîni, Ali b. Ca'd, Ebû Hayseme Züheyr b. Harb, Ahmed b. İbrâhim el-Mevsilî, Bûndâr diye meşhur olan Muhammed b. Beşşâr gibi muhaddisler yer almış; kendisinden Taberânî, Nesâî, Ebû Avâne, İbn Cevsâ, aynı zamanda eserlerinin râvisi İbnü'n-Nâsîh ve diğerleri hadis rivayet etmiştir. Humus'ta kadılık, Dimaşk'ta Ebû Zür'a Muhammed b. Osman el-Kâdî'nin yerine kadî nâibliği (veya kadılık) görevlerinde bulunan Mervezî (Mizzî, I, 408; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, XIII, 528) hayatının son yıllarını geçirdiği Dimaşk'ta 15 Zilhicce 292'de (18 Ekim 905) vefat etti ve Kadî Ebû Hafs Ömer b. Hasan'ın kıldırıldığı cenaze namazının ardından defnedildi (Mizzî, I, 410). Nesâî onu "sika" olarak değerlendirmiş, ayrıca "muhaddislerin güvenilirli, ilim dağırcılığı" gibi sözlerle anılmıştır (Hatîb, IV, 304; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, XIII, 528). İbn Hacer el-Askalânî de onu pek çok şeyhi ve rivayeti bulunan faziletli bir kişi diye niteler (*Tehzîbü't-Tehzîb*, I, 62).

Eserleri. 1. *Müsnedü Ebî Bekr eş-Şiddîk*. Muhtelif sahâbîlerin Hz. Ebû Bekir'den rivayet ettiği 140 hadisi ihtiva eden ve râvisi İbnü'n-Nâsîh tarafından birkaç hadis daha ilâve edilen eseri Şuayb el-Arnaût neşretmiştir (Beyrut 1390/1970, 1391/1971, 1393/1973, 1399/1979, 1406/1986). Kitap, Ahmet Davudoğlu tarafından *Müsnedü Ebî Bekr es-Siddîk (Hadis-i Şerîfler)* adıyla Türkçe'ye çevrilmiştir (İstanbul 1981). 2. *Kitâbü'l-Cum'a ve fazlîhâ*. Yine İbnü'n-Nâsîh tarafından rivayet edilen eser Ebû Bekir el-Mervezî'nin kırk dört hocasından aldığı, cuma günü ve cuma namazı hakkında altmış beş hadis ihtiva etmekte olup bunlar başta *Şahîhayn* olmak üzere *Kütüb-i Sittet*'de yer almış, sahih veya hasen olarak nitelendirilmiştir. Nejdî Arman, Köprülü Kütüphanesi'ndeki nüshasını (nr. 1584, vr. 76^a-83^b) esas alarak eseri tahrîc etmiştir (bk. bibl.). 3. *Hadîşü Ebî Bekr el-Mervezî*. Bilinen tek nüshası Zâhiriye Kütüphanesi'nde kayıtlıdır (Mecmû', nr. 110, vr. 82^a-89^a).

Ebû Bekir el-Mervezî'nin ayrıca *Kitâbü'l-İlm* (İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, I, 21), *Müsnedü 'Osmân* (Süyûtî, I, 85), *Müsnedü 'Ömer* (İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, I, 337) ve *Müsnedü 'Âişe* adlı eserlerinin olduğu zikredilmiştir. Bazı kaynaklarda

müellife *Kitâbü'l-Vera'* adıyla bir eser nisbet edilmişse de (Sezgin, I, 317) bu kitap, onun dönemindeki bir başka muhaddis olan Ebû Bekir Ahmed b. Muhammed el-Mervezî'nin, hocası Ahmed b. Hanbel'e sorduğu zühd ve takvâya dair soru ve cevapları ihtiva etmektedir (nşr. Semîr b. Emîn ez-Züheyrî, Riyad 1418/1997). Aynı adla Ahmed b. Hanbel'e de izâfe edilen eserin daha önce de muhtelif neşirleri yapılmıştır (*DîA*, II, 78).

BİBLİYOGRAFYA :

Ahmed b. Ali el-Mervezî, *Müsnedü Ebî Bekr eş-Şiddîk* (nşr. Şuayb el-Arnaût), Beyrut 1406/1986, neşreden giriş, s. 9-12; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, IV, 304; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, I, 407-411; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, XIII, 527-528; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, II, 663; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî* (Hatîb), I, 21, 337; a.mlf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, I, 62; a.mlf., *Mu'cemü'l-müfrehres* (nşr. M. Şekkûr el-Meyâdîni), Beyrut 1418/1998, s. 62, 91-92; Süyûtî, *Tenuirü'l-havâlik*, Mısır 1389/1969, I, 85; Elbânî, *Mahtûât*, s. 141; Sezgin, *GAS* (Ar.), I, 317; Nejdî Arman, *Ebû Bekr el-Mervezî ve Kitâbü'l-Cum'a ve fazlîhâ İsimli Hadis Cüzü* (yüksek lisans tezi, 1988), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 4-9, 28-31, 34-35; Ebû Ubeyde Meşhûr b. Hasan – Ebû Huzeyfe Râid b. Sabrî, *Mu'cemü'l-muşannefâtü'l-vâride fi Fethi'l-bârî*, Riyad 1412/1991, s. 370; Cezzâr, *Medâhilü'l-mu'ellifin*, III, 1509-1510; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetrafe* (Özbek), s. 165; M. Yaşar Kandemir, "Ahmed b. Hanbel", *DîA*, II, 78.

İBRAHİM HATİBOĞLU

MERVEZÎ, Ebû İshak (أبو إسحاق المروزي)

Ebû İshâk İbrâhim b. Ahmed
b. İshâk el-Mervezî
(ö. 340/951)

Şâfiî müctehidi.

Horasan bölgesinde Murgâb nehrinin aşağı kesiminde yer alan Merv (Mervüşşâhicân) şehrinde doğdu. Ebû Muhammed İbn Abdân el-Mervezî, Ebû Saîd Hasan b. Ahmed el-İstahrî ve Bağdat'ta Ebû'l-Abbâs İbn Süreyc'den ders aldı; bu hocasından sonra Şâfiîler'in önde gelen âlimi oldu. Rivayette güvenilirliği ve ilimde dirayeti konusunda ittifak mevcut olup öğrencileri vasıtasıyla Şâfiî mezhebi Irak'ta ve diğer bölgelerde yayıldı. Ebû Âsım el-Abbâdî, İslâm dünyasının her tarafından kendisinden ders almak için öğrencilerin geldiğini ve Şâfiî mezhebinde önderlik mevkiinde yetmiş kişinin onun meclisinden yetiştiğini belirtir. Tanınmış öğrencileri arasında Ebû Hâmîd el-Merverrûzî, İbn Ebû Hüreyre, Ebû Zeyd Muhammed b. Ahmed el-Mervezî, Ebû'l-Kâsım Abdülâzîz b. Abdullah ed-Dârekî, Ebû'l-Hasan

Muhammed b. Ali el-Mâsercisî gibi âlimler anılabilir. Hayatının sonuna doğru Kahire'ye yerleşti ve İmam Şâfiî'nin ders verdiği yerde hocalık yaptı. 9 Receb 340 (11 Aralık 951) veya 21 Receb 340 (23 Aralık 951) tarihinde orada vefat etti ve İmam Şâfiî'nin kabri yakınına defnedildi. Muvaffakuddin b. Osman (ö. 615/1218) kabrinin ziyaretgâh olduğunu belirtir. *el-Mühezzeb* (Şîrâzî), *el-Vasîf* (Gazzâlî), *er-Ravza*'da (Nevevî) sıkça anıldığını ve Şîrâzî'nin *el-Mühezzeb*'de Ebû İshak künyesiyle Mervezî'yi kastettiğini belirten Nevevî onun Şâfiî ulemâsının imamı, mezhebin şeyhi olduğunu, Horasan ve Irak Şâfiî âlimlerinin tarikinin (mezhep imamının görüşünü) tesbitte yol ve yöntem ona dayandığını söyler (*Tehzib*, I/2, s. 175).

Eserleri. *Şerhu Muhtaşarı'l-Müzenî* (İmam Şâfiî'nin öğrencisi Müzenî'nin eserini yaklaşık sekiz ciltte şerhettiği ve bu esere ait en güzel şerhlerden biri olduğu kaydedilir), *Kitâbü't-Tavassu't beyne's-Şâfiî ve'l-Müzenî* (Müzenî'nin adı geçen eserde Şâfiî'ye itirazlarıyla ilgili olarak yazdığı bu eserde bazan onun görüşünü desteklemiş, bazan da karşı çıkmıştır), *el-Fuşûl fî ma'rifeti'l-uşûl, eş-Şurûf ve'l-veşâ'ik, el-Veşâyâ ve hisâbü'd-devr, Kitâbü'l-Huşûş ve'l-umûm.*

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Tecdüdd), s. 266; Ebû Âsim el-Abbâdî, *Tabakâtü'l-fukahâ'i's-Şâfi'iyye* (nşr. G. Vitestam), Leiden 1964, s. 68-69; Hatib, *Târîhu Bağdâd*, VI, 11; Şîrâzî, *Tabakâtü'l-fukahâ'*, s. 112, 114, 115, 116, 117, 118; Muvaffakuddin b. Osman, *Mürşidü'z-züvâr ilâ kubûri'l-ebrâr* (nşr. M. Fethî Ebû Bekir), Kahire 1415/1995, s. 482; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân* (Cündî), V, 136; Nevevî, *Tehzib*, I/2, s. 175; a.mlf., *el-Mecmû'*, I, 70; İbn Hallikân, *Vefeyât*, I, 26-27; İsnevî, *Tabakâtü's-Şâfi'iyye*, II, 375; İbn Kâdî Şühbe, *Tabakâtü's-Şâfi'iyye*, I, 105-106; Musannif, *Tabakâtü's-Şâfi'iyye* (nşr. Âdil Nüveyhiz), Beyrut 1402/1982, s. 66-68, 96, 100; M. Hasan Heyto, *el-İctihâd ve tabakâtü müctehidi eş-Şâfi'iyye*, Beyrut 1409/1988, s. 144-145.

AHMET ÖZCEL

lar da bu bilgileri tekrarlamaktadır. Yâkût'un kaydettiğine göre atalarından İmam Ca'fer es-Sâdık'ın oğlu Muhammed ed-Dibâc'ın torunu Hüseyin b. Ali Bağdat'tan Kum'a göç etmiş, Mervezî'nin üçüncü dedesi Ebû Ali Ahmed b. Muhammed buradan ayrılarak Merv'e yerleşmişti. Mervezî, kendi ifadesine göre 22 Cemâziyelâhîr 572'de (26 Aralık 1176) Merv'de doğdu. İlk öğrenimine burada başladı ve Kadî Müntehabüddin Muhammed b. Süleyman el-Fakîhî'den ders aldı. Çıktığı hac yolculuğu sırasında 592'de (1196) Bağdat'a ulaşınca yolculuğa devam etmeyip bir süre bu şehirde öğrenimini sürdürdü. Bu arada uğradığı Hârizm, Herat, Nişâbur, Cürcân, Rey, Yezd, Şîraz, Râmhürmüz, Tüster ve Hemedan gibi yerlerdeki ulemâdan faydalandı. Başta ensâb olmak üzere Arap dili ve edebiyatı, hadis, usul, fıkıh ve nücûm konularında tanındı. Hocaları arasında Fahreddin er-Râzî, Mutarizî, Muhammed b. Sa'd ed-Dibâcî, Fahreddin Muhammed b. Muhammed el-Mâherevî, İsmâil b. Muhammed el-Kâşânî, Abdürrahîm b. Abdülkerîm es-Sem'ânî, Muhammed b. Mes'ûd el-Mes'ûdî, Abdullah b. Ömer es-Saffâr anılabilir.

Mervezî'nin Merv'e ne zaman döndüğü bilinmemekle birlikte 598'de (1202) Şîraz'da (*el-Fahrî*, s. 105, 140), 603'te (1207) Hârizm'de olduğu (a.g.e., s. 134) ve hocası Râzî'nin vefat tarihi olan 606'dan (1210) önce Merv'e geldiği anlaşılmaktadır. Fahreddin er-Râzî Merv'e geldiğinde onun önde gelen öğrencileri arasında yer alan Mervezî hocasının isteği üzerine *el-Fahrî* adlı eserini kaleme aldı. Hocası kitabı çok beğendi, kendisinin bu konuda onun talebesi olduğunu belirtti. Mervezî Merv'de kadılık yaptı ve ders verdi. Vefat tarihi kesin olarak bilinmemekte, Yâkût el-Hamevî'nin ondan rahmetle söz etmesinden (*Mu'cemü'l-üdeba'*, VI, 148) kendisiyle görüştüğü 614 (1217) yılı ile vefat ettiği 626 (1229) yılı arasındaki bir tarihte öldüğü anlaşılmaktadır. Mervezî'nin mezhebi hakkında bilgi bulunmakla birlikte Takıyyüddin et-Temîmî, muhtemelen fıkıh öğrendiği hocalarından Mâherevî'nin Hanefî olmasından dolayı onu da Hanefî âlimlerinin biyografisine dair eserine almıştır. O dönemde daha çok Türk asıllı hanedanların elinde kalan Merv'de kadılık yapması da bu ihtimali güçlendirmektedir.

Eserleri. Mervezî'nin günümüze ulaşan *el-Fahrî fî ensâbi't-Tabîbiyyîn* adlı eserinden başka aynı konuda çeşitli eserler yazdığı bilinmektedir. Hz. Peygam-

ber'le ve kendi zamanına kadar gelen soyu ile ilgili bu muhtasar eser, önsözde de belirtildiği gibi müellifin hocası Fahreddin er-Râzî'nin bu konuda kendisinden bir kitap yazmasını istemesi üzerine kaleme alınıp ona sunulmuştur. Râzî'nin la kabına nisbetle müellifin *el-Fahrî* adını verdiği kitap Mehdî er-Recâî tarafından neşredilmiştir (Kum 1409). Mervezî'nin diğer eserleri de şunlardır: *el-Fahrî*'de atıflarda bulunduğu, altmış cilt kadar olduğu kaydedilen *Hażîretü'l-kuds* ve bunun yirmi ciltlik muhtasarı *Büstânü's-şeref, Ğunyetü't-tâlib fî nesebi âli Ebî Tâlib, el-Mucez fî'n-neseb, Züddetü't-Tabîbiyye, Hulâsatü'l-İtreti'n-nebeviyye fî enşâbi'l-Müseviyye, el-Ma'ârif ve'l-elkâb, Nesebü sâdeti'l-Merâvize, el-Müşelleş fî'n-neseb.* Mervezî ayrıca ensâba dair çeşitli eserleri şecereli hale (müşeccer) getirmiştir (Yâkût, VI, 145-146).

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû Tâlib el-Mervezî, *el-Fahrî fî ensâbi't-Tabîbiyyîn* (nşr. Mehdî er-Recâî), Kum 1409, s. 105, 134, 140, ayrıca bk. tür.yer.; Fahreddin er-Râzî, *eş-Şeceretü'l-mübâreke fî ensâbi't-Tabîbiyye* (nşr. Mehdî er-Recâî), Kum 1409, s. 106; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdeba'*, VI, 142-150; İbnü'l-Fuvatî, *Telhişu Mecma'i'l-âdâb* (nşr. Mustafa Cevâd), Dimaşk 1962, IV/1, s. 406-407; Safedî, *el-Vâfi*, IX, 108-110; Süyûtî, *Buğyetü'l-vu'ât*, I, 446; Temîmî, *e't-Tabakâtü's-seniyye*, II, 183-184; A'yanü's-Şî'a, III, 319-320; Âgâ Büzürg-i Tahrânî, *ez-Zerî'a ilâ teşâni'î's-Şî'a*, Beyrut 1403/1983, XVI, 125; Ziriklî, *el-A'lâm* (Fethulâh), I, 312; Âyetullah es-Seyyid Şihâbüddin el-Mar'âşî, *e'd-Dav'ü'l-bedrî fî hayâti şâhibi'l-Fahrî* (Ebû Tâlib el-Mervezî, *el-Fahrî fî ensâbi't-Tabîbiyyîn* içinde), s. 5-22; Mehdî Selmâsî, "Ebû Tâlib Mervezî", *DMBİ*, V, 629-630.

AHMET ÖZCEL

MERVEZÎ, Muhammed b. Nasr

(محمد بن نصر المروزي)

Ebû Abdillâh Muhammed b. Nasr
b. Yahyâ el-Mervezî
(ö. 294/906)

Şâfiî fakihî ve muhaddis.

MERVEZÎ, Ebû Tâlib

(أبو طالب المروزي)

Ebû Tâlib Azîzüddin İsmâil
b. Hüseyin b. Muhammed el-Mervezî
el-Alevî el-Hüseynî
(ö. 614/1217'den sonra)

Ensâb âlimi, edip ve fakih.

H. Hüseyin'in soyundandır. Hakkında en geniş bilgiyi 614 (1217) yılında Merv'de kendisiyle görüşen çağdaşı Yâkût el-Hamevî vermekte, daha sonraki kaynak-

202 (817) yılında Bağdat'ta doğdu. Babası Mervli olduğu için Mervezî nisbesiyle anılır. Gençliğini Nişâbur'da geçirdi. İlim tahsili için Horasan, Rey, Bağdat, Basra, Kûfe, Dimaşk, Medine ve Kahire'ye seyahatlerde bulundu. Aralarında Yahyâ b. Yahyâ et-Temîmî, Muhammed b. Mukâtil, Şeybân b. Ferruh, İshak b. Râhûye, Abdülvâhid b. Gıyâs, Hişâm b. Ammâr, Muhammed b. İsmâil el-Buhârî, Rebî b. Süleyman el-Murâdî ve Amr b. Zürrâre-